

I la psicomotricitat, que té aquest nom tan llarg i enrevessat, què és, per què la fem, com la fem i cap on porta als nens/es? (Full informatiu del I trimestre de P5)

A uns quants anys vista de l'escriptura d'aquest document me n'adono de dues limitacions importants. Una, què vaig ser excessivament optimista a l'hora de pensar que aquest podia ser un escrit prou assequible a la major part de les famílies. L'experiència pràctica i la reflexió al voltant de la complexitat del tema em porten a la conclusió de que el seu contingut depassa la informació prèvia que pares i mares haurien de tenir per comprendre'l a fons. Per tant, seria millor utilitzar el document com a base de reflexió dels educadors/es i fer-ne una síntesi més clara o fer-ne una exposició verbal dels aspectes més rellevants.

L'altra, que la Pràctica Psicomotriu, afortunadament, i com qualsevol ens viu, avança i evoluciona, i per tant algunes de les afirmacions que es fan en aquest escrit caldria revisar-les o matisar-les actualment per expressar-les d'una forma més coherent amb el discurs que es fa en el moment present. Salvades, però, aquestes dues prèvies, penso que continua sent un document vàlid, especialment complert en el sentit que abasta molts àmbits, no sols de la pròpia Pràctica Psicomotriu, sinó del plantejament global de l'experiència pedagògica de la nostra Escola.

Carles Parellada, Esparreguera a 23 de febrer de 1998

Primera part: els antecedents

En aquesta nova informació respecte un aspecte del desenvolupament general dels vostres fills i filles m'agradaria parlar-vos de la psicomotricitat, concretament del tipus de psicomotricitat que nosaltres fem en els primers anys d'escolarització, amb la intenció de que a més a més d'aquesta vessant informativa en pugueu copsar el sentit del per què l'hem escollit i de quina manera actua sobre aquest desenvolupament global del que parlava.

Des de fa molts anys que es ve parlant a les escoles d'aquesta activitat que té un nom força complicat i que provoca anècdotes com el fet de que molts nens i nenes es fan tal embolic que generen noves paraules: trisicomotricitat, comsitricitat i altres noms ben divertits; fins i tot a vegades et comenten: a casa meva no hi ha ningú que sàpiga dir aquesta paraula, des de la meua iaia que posa una cara estranyíssima, passant pels meus pares que sempre s'equivoquen i pels meus germans que s'estimen més dir que és gimnàstica per estalviar-se feina!

En realitat, i aprofitant aquesta última anècdota, no es pot comparar de cap manera, ni d'una forma indirecta, la gimnàstica amb la psicomotricitat. Hi ha un component bàsic en les dues activitats que és el moviment a partir del suport corporal, però el sentit d'ambdues pràctiques corporals és força diferenciat. I encara podríem aprofundir una mica més i dir que tampoc es pot establir cap comparació entre diferents línies de com plantejar-se a la pràctica de la psicomotricitat, que avui en dia són força variades.

Però, la meua intenció en aquest escrit no és fer un recorregut històric d'aquestes diferències sinó procurar situar el tipus concret de treball corporal que nosaltres desenvolupem a l'escola. Tampoc parlaré del tipus de formació que requereix aquesta pràctica ni de la coherència que existeix en l'Equip de Mestres de Parvulari i Cicle Inicial envers aquesta, tant des d'aquest mateix aspecte de la formació comuna com de

les relacions que hem establert amb l'activitat pedagògica, tot i que el que si es podria dir és que som una escola capdavantera en aquest sentit.

A nivell formal nosaltres fem una psicomotricitat que s'anomena Pràctica Psicomotriu, teoritzada per un francès que es diu Bernard Aucouturier, que té la seva seu de treball a Tours (França). Actualment existeixen escoles d'aquest tipus de pràctica psicomotriu a molts països europeus, especialment a Itàlia, evidentment a França, a Bèlgica, a Portugal, a Espanya en diferents indrets, i en alguns altres llocs. És un plantejament que cada cop s'està estenent més perquè s'ajusta a la realitat corporal i psicològica dels nens especialment dels 3 als 7/8 anys, i que posteriorment pot tenir una continuació amb un canvi de registre important en quant al seu contingut específic (tècnica o treball de conscienciació corporal).

Però bé, el que ens interessa és entrar a analitzar en què consisteix aquest tipus de psicomotricitat, que a grans trets es tracta d'una manera d'entendre al nen des de la seva globalitat i que comporta una manera molt determinada d'intervenir en el treball corporal que fem amb ell. Per fer-ho, necessitem indefugiblement remuntar-nos a la primera època de la vida dels nens/es, fins i tot, s'està considerant avui en dia, en el moment de la gestació del fetus a partir aproximadament del cinquè mes d'embaràs.

El que és important considerar d'aquesta primera fase prenatal i postnatal, dels primers mesos de vida de l'infant, és que partint d'una base fonamentalment biològica, de formació i creixement físic, d'estructuració del seu sistema nerviós i de tots els components vitals per la seva evolució, ens trobem cada vegada més amb un ser que realitza una experimentació amb el seu entorn a l'hora que comença a crear els primers vincles de relació amb aquest entorn i fonamentalment amb les persones que el comparteixen.

Fitxeu-vos, doncs, que aquest infant, a partir d'uns índexs molt minses però no per això menys significatius, comença a posar en funcionament diferents tipus d'actuacions, el desenvolupament biològic, que en gran mida està sustentat en una informació de l'evolució de la pròpia espècie humana, tot i que els factors ambientals poden afavorir-la o minvar-la; un desenvolupament que podríem anomenar pre-cognitiu perquè el seu sistema nerviós està encara elaborant-se, creant-se podríem dir, i que vindria estimulat per tota l'experimentació i recerca que fa en el seu entorn; i un desenvolupament afectiu i emocional que ve determinat pels contactes que estableix amb les persones que conviuen amb ell, començant per la mare des del moment de la gestació, ja que s'ha demostrat que dintre del fetus ja s'estableixen els primers elements de comunicació a partir de la transmissió dels elements biològics, dels canvis de postures i de l'estat psicològic d'aquesta respecte l'embaràs, i que després es va ampliant amb la figura del pare, dels altres components familiars i amb aquelles persones que estableixen un vincle habitual amb el nen/a.

El més bonic d'aquest desenvolupament múltiple és que cadascun dels seus components no es pot deslligar dels altres, es donen i es manifesten en els nens molt petits d'una manera indissociable, és a dir, cadascun d'ells influeix en els altres i a la vegada no podem entendre les manifestacions d'un d'ells sense copsar la comprensió dels altres. L'evolució dels primers mesos de vida és justament sorprenent perquè s'estan construint, a marxes forçades, les bases de tal i com seran els nanos en un futur pròxim, i llunyà.

En aquests primers mesos de vida, en que el nen es mou limitadament, que per suposat no es desplaça, no parla, tan sols balbujeja, que no te cap tipus d'autonomia personal, hi ha dos elements que ens criden l'atenció especialment: les seves accions amb els petits moviments del seu cos que es van amplificant a mida que passen els dies, i la seva expressió que passa pels gestos, la mirada, el somriure, el plor, els sons i un llarg etcètera que també poc a poc es van perfilant més i més.

Aquests dos elements, salvant la seva relació amb el desenvolupament biològic que es dona amb el fet de tenir cobertes les seves necessitats vitals com la gana, la set, el fred, etcètera, estan molt relacionats amb aquell desenvolupament pre-cognitiu del que us parlava i del desenvolupament afectiu i emocional. A vegades entendre això quan parlem de nens de mesos resulta difícil perquè sembla que en realitat la vida d'aquests nanos es tan depenent i simple que resulta poc possible que els estiguin passant tantes i tantes coses com succeeix a la realitat. Però tampoc és tan complicat pensar-hi d'una forma diferent perquè ens ho manifesta de moltes maneres.

No cal ser gaire observadors per adonar-se'n que en aquests primers moments els nens i nenes no paren mai quiets, sempre estan movent les manetes, els peuetes, els braços i les cames, fan intents de donar-se la volta, comencen a aguantar el cap, i un milió de coses més. En aquests primers moments hi ha una recerca de la tonificació del cos per tornar-lo cada vegada més disponible i capaç de generar nous moviments, però també hi ha una recerca, una experimentació respecte les coses que es va trobant en el seu camí per tal d'anar copsant què són i en quina mida li resulten significatives en el seu desenvolupament. És a dir, aquestes petites accions amb el seu cos generen noves possibilitats d'actuar a la vegada que cada cop ho pot fer amb més elements exteriors a si mateix i per tant el seu camp d'experimentació és més ampli. Això no vol dir que sigui un procés totalment lineal i matemàtic en el sentit acumulatiu ja que en aquest procés es donen trencaments i estancaments successius perquè el sistema nerviós que s'està estructurant necessita regular-se d'alguna manera i perquè existeix també el component afectiu que interactua constantment en tot aquest camí.

Recollint aquest component afectiu del que parlava, també es fa evident que els infants tenen diferents maneres de reaccionar davant de les situacions relacionals amb les que es troben, no tan sols existeix aquesta capacitat cada cop més elaborada sinó que provoquen uns tipus d'expressió per aconseguir en els altres la reacció que ells esperen. Justament això no es pot escapar a ningú perquè tothom es queda encisat davant d'un nen o nena petit pel tipus d'expressions i gestos que produeixen específicament per fer-nos caure la "baba" o per reclamar-nos un desig o necessitat, entre d'altres coses. Podem dir que hi ha un anar i venir entre el que els altres manifesten al nen petit i el que aquest els hi fa arribar.

Tot aquest aspecte emocional i relacional s'inicia fonamentalment amb la mare ja que des dels primers moments de la seva vida el nen està com molt indissociat amb ella. Poc a poc es van establint situacions de separació, la primera, que resulta força forta per l'infant, és el naixement i la pèrdua del lligam a partir del cordó umbilical, més endavant l'aparició i desaparició de la mare quan aquesta és el marc de la seguretat i la supervivència, amb els temps d'espera d'aquest anar i venir. Perquè els nens creixin d'una forma harmònica cal que aquesta indissociació passi a ser una diferenciació clara amb uns lligams afectius que garanteixin la seva futura seguretat emocional.

Aquest és un punt difícil i complex, que en la major part de casos es resolt satisfactòriament perquè hi ha un nivell d'intuïció molt fort en el maternatge, però que cal tenir en compte perquè representa que hem de potenciar que aquell ésser tan biològic i dependent en els primers moments de la seva vida passi a ser un individu globalment madur, física i psíquicament, amb un alt grau d'autonomia i amb una gran capacitat per situar-se davant dels problemes i davant de la seva vida en general d'una forma creativa. Això, que sembla un objectiu a molt llarga plaça, i encara que jo ara abusi una mica de l'exageració, s'inicia en la gestació i fins i tot m'atreviria a dir, en el mateix moment de la concepció.

Per aprofundir en cadascun d'aquests temes als que fem referència ens hi podríem passar setmanes i no esgotaríem les possibilitats de trobar-hi nous matisos, però això no es possible fer-ho en aquest escrit i per tant us convido a que ho puguem parlar en algun moment dintre d'alguna de les trobades que farem al llarg del curs. El que m'agradaria sintetitzar d'aquesta primera part d'aquest document és el fet de que existeixen aquests tres components en el desenvolupament dels nens/es petits/es: el component bio-fisiològic, el component motriu, tònic i els sistemes d'accions, i el component afectiu i relacional, que estan plenament interrelacionats i que són els precursors de tot el futur desenvolupament d'aquells a nivell físic, motriu, afectiu, relacional i intel·lectual, i que està en les nostres mans fer que aquesta evolució doni uns fruits o uns altres.

Al dir que nosaltres hi tenim un paper preponderant em refereixo a que si es té cura de fer una bona estimulació dels nens petits les seves possibilitats de maduració s'incrementen d'una manera sorprenent. I aquesta estimulació passa preponderantment per una bona relació afectiva, que comporta tant un missatge d'estimació com una manipulació plaentera del cos i del moviment de l'infant, una comunicació que a més de l'àmbit verbal s'estén a molts altres referents expressius i actitudinals.

Hi ha un element important a considerar en aquest desenvolupament dels nens/es petits que fa referència al que podem anomenar construcció corporal. Des dels primers mesos, encara que no existeix una consciència de l'estructura corporal perquè no hi ha una capacitat intel·lectual a on emmagatzemar-la, el nen va configurant unes imatges, que no són necessàriament reals, del seu cos, que inicialment es barregen amb les que rep del cos de la mare perquè hi ha un contacte molt proper en l'època en que aquesta li dona de mamar o el bressola, tot sovint, damunt d'ella.

Aquestes imatges del cos es van formant també a partir de la vivència que té de les seves diferents parts lligades a sensacions de plaer o de desplaer. Com més plaenteres són les sensacions més bé s'integraran aquestes parts en la imatge global de tot el cos. Es a dir, la imatge del propi cos és, d'entrada, més una composició de sensacions que no pas una reproducció perceptiva de la realitat.

Serà a partir dels 15/18 mesos quan s'elaborarà la part final de lo que s'anomena etapa del mirall¹, quan el nen/a començarà a contrastar conscientment aquesta imatge

¹ Es la part final de l'etapa del mirall justament perquè els nens comencen a interessar-se per observar-se en el mirall i es fan conscients de que aquell que està reflexat davant seu no és un altre que ell mateix. Es, doncs, una fase molt emotiva per ells perquè entren dins d'una dimensió nova en la diferenciació de la seva pròpia individualitat i la dels altres. Aquesta etapa del mirall comença a partir dels vuit mesos i inicialment no es tracta en realitat d'un mirall de tipus físic sinó d'un mirall que donen les altres persones que tenen relació amb el nen/a.

"imaginària" i la realitat perceptiva del seu cos, i això li permetrà, més endavant, estructurar el que és l'esquema corporal, a partir de molts estímuls vivencials, i arribar a dibuixar-lo, a partir dels 3/4 anys, precisant-lo cada vegada més, tot i que sempre quedarà una certa imatge "imaginària" que tindrà relació amb les emocions dels seus primers mesos de vida i que sens dubte deixarà empremtes en la seva evolució general.

Aprofito que abans ha sortit la paraula "referents expressius" per concloure aquesta primera part del document dient que la manifestació del conglomerat d'aquells tres elements als que he estat fent referència fins ara s'anomena, dintre del discurs, dintre del món de la PràcticaPsicomotriu, "l'expressivitat somàtica" dels nens.

Imaginem-nos a continuació la ràpida evolució que els nens fan a partir d'aquest primers mesos de la seva vida. Es considera que a partir aproximadament dels 15/18 mesos, tal i com deia en ple apogeu de la fase del mirall, el nen ha desenvolupat els elements més específics i necessaris pel seu creixement global, és a dir, s'ha donat l'elaboració bàsica del seu sistema nerviós i vegetatiu i per tant està potencialment obert, si ha seguit un procés més o menys normalitzat, a tots els canvis que es produiran a partir d'aquest moment. Aquesta ràpida evolució es manifestarà en la possibilitat de desplaçar-se, en la capacitat de parlar, en la capacitat de ser cada vegada més autònom, de començar a manifestar el desig d'una forma conscient, de perfilar el tipus de relació que establirà amb els altres i, per suposat, amb la capacitat cada vegada més manifesta de fer aprenentatges cada cop més elaborats i, per tant, d'adquirir nous conceptes.

Situem-nos ara una mica més en el present però sense oblidar dues premisses ineludibles, per una banda tot l'itinerari que el nen/a ha anat fent des dels primers moments de la seva vida, i per altra, des d'una vessant més escolar, que aquest nen/a ve escolaritzat des dels tres o quatre anys. Ambdues coses són totalment significatives a l'hora de situar-nos en el moment actual i per tant per poder entendre el tipus de pràctica corporal que nosaltres fem a l'escola.

Segona part: la Pràctica Psicomotriu

En el moment d'escriure aquest document ja fa set o vuit anys que estic treballant dins del camp de la PràcticaPsicomotriu i en el moment en que haig de definir planerament en què consisteix aquest plantejament em trobo amb la dualitat d'una situació que per una banda em dona la sensació de que és quelcom molt senzill i, paral·lelament, molt complex.

Malgrat tot, hi ha quelcom que és una evidència rotunda: si els hi pregunteu als nens i nenes què és el que els hi agrada més de l'escola la major part d'ells us diran que és la psicomotricitat. I només cal veure'ls jugar a la sala per adonar-se'n de que realment s'ho estan passant molt bé, que realment tenen aquestes vivències plaenteres de les que aniré parlant, i això ens situa en una dimensió d'una gran significativitat, una dimensió que, als que hi estem treballant, ens contagia i ens produeix una gran satisfacció i confiança.

Penso, però, que d'alguna manera les dues sensacions de les que abans parlava de la dualitat de situacions són certes; sens dubte la PràcticaPsicomotriu és un plantejament molt senzill perquè l'únic que fa és recollir les manifestacions més significatives dels

nens i nenes a partir del seu cos en moviment i també de l'expressivitat general d'aquest cos, però, a la vegada, aquests dos components ens diuen tantes coses, i tan profundes, de la vida d'aquells, que per copsar-ne el sentit profund i poder-hi intervenir per acompanyar-los, o ajudar-los a evolucionar, esdevé una tasca compromesa.

La Pràctica Psicomotriu parteix d'una manera de copsar al nen en la seva totalitat, és a dir, globalment en totes les seves característiques, necessitats² i manifestacions personals i evolutives davant del món que l'envolta, en relació amb si mateix, amb els objectes i amb els altres, a partir del seu moviment o les seves actituds, manifestacions que queden reflexades en el que abans hem anomenat "l'expressivitat somàtica" del nen ja que no es tracta tan sols del seu moviment sinó de tots els referents corporals que vehiculen l'expressió externa de les empremtes inconscients de la seva història personal, des del naixement, i fins i tot abans, fins l'actualitat, i que tenen que veure amb la seva gestualitat, la mirada, el to, les seves postures, les verbalitzacions que acompanyen les seves accions, la seva manera d'ocupar l'espai, la seva manera de viure el temps, i encara trobaríem més elements com les diferents maneres d'establir relacions amb els objectes i amb els altres.

Però no cal pensar en tot això com quelcom exageradament sofisticat perquè afortunadament la Pràctica Psicomotriu ha trobat uns elements clars per definir què persegueix i com desenvolupar aquests objectius, fonamentalment en el camp de la pràctica educativa, que també podríem dir preventiva, que és en el camp al que joestic fent referència i que difereix sensiblement de lo que seria un camp més reeducatiu o terapèutic.

Deia que la Pràctica Psicomotriu és una manera concreta d'entendre al nen com un ésser total i el que persegueix és justament poder atendre les necessitats que aquest ésser manifesta a partir de la seva expressivitat somàtica, tenint cura de respectar aquesta totalitat. Ressalto molt aquest aspecte de la totalitat perquè usualment el tractament escolar que es fa de la psicomotricitat és el d'utilitzar el moviment, dirigit, controlat i racionalitzat, per treballar els aspectes espacio-temporals, amb el pensament subjacent a aquest tipus de pràctica que creu que manipulant d'aquesta manera al cos aconseguirem provocar en els nens una experiència que els aportarà la vivència cognitiva de l'espai i el temps. Però, a la pràctica, el resultat efectiu d'això es redueix a la casuística de l'atzar perquè no s'assegura en cap moment la implicació tònico-emocional dels nens en l'execució d'aquests exercicis i perquè no es permet que aflori a l'exterior la manifestació del cúmul de característiques de la seva història personal i, per tant, es fa molt difícil poder-hi incidir significativament.

Recuperant el fil del que persegueix la Pràctica Psicomotriu, a part d'entendre que genèricament pretén atendre significativament les manifestacions de l'expressivitat somàtica dels nens, es pot concretar en **tres objectius** molt sintètics, encara que d'entrada força generals: **obrir als nens i nenes a la comunicació, potenciar la seva capacitat creativa i accedir al pensament operatori**. No oblidem que és una pràctica que es desenvolupa per excel·lència entre els 3 i els 7/8 anys, per tant no és d'estranyar que el seu objectiu final, per dir-ho d'alguna manera, sigui justament facilitar el pas del pensament pre-operatori al pensament operatori característic de les

² Tradicionalment aquestes necessitats s'han definit com necessitats de tipus emocionals, socio-afectives podríem dir, motrius i cognitives.

operacions concretes i que s'enceta en el Cicle Mig a partir dels 7/8 anys aproximadament.

Obrir als nens a la comunicació vol dir buscar els canals per facilitar que aquests estiguin disponibles a la relació amb el món que els envolta, tant el món dels objectes i les coses com el món de les persones. Encara que us sembli que aquest fet és un fet que es dona per si sol a l'escola, a la pràctica això està molt lluny de la realitat. Aquesta situació és deguda a que usualment l'escola es considera un espai d'instrucció i no pas un espai de creixement dels individus, que seria el concepte més ampli d'educació. A més a més, aquesta situació es complica perquè no s'ha arribat a copsar que la única manera possible que existeix perquè els nens facin aprenentatges significatius és, entre d'altres coses, a partir d'una qualitat de relació que tan sols es pot assolir a partir d'un grau acceptable de comunicació entre les persones i entre les idees d'aquestes persones (nens-nens i nens-adults, que si hi aprofundíssim es podria ampliar a escola-societat).

Potenciar la seva capacitat creativa es pot traduir planerament en el fet de permetre, estimular, tot el potencial expressiu dels nens i nenes. L'escola tradicional té un marc tan encrostat que impedeix als nens manifestar-se tal i com són, només se'ls deixa ser "tal i com vol l'adult" o el grup d'adults que regeixen la institució escolar. Això impedeix que el nen buidi el que porta a dins i a partir d'això pugui manipular aquestes manifestacions i portar-les, amb la riquesa dels contrastos de les seves vivències, cap a noves situacions més personals i estructurades, i per tant més creatives, i més versàtils.

I justament aquest concepte de versatilitat és el que ens introdueix en l'objectiu de l'accés al pensament operatiu en el sentit de que quan més versàtil es torna l'acció del nen sobre els objectes i les persones més capacitat té de copsar les seves característiques i el contrast, la dialèctica que apareix entre aquestes accions i els sentiments i vivències personals afavoreixen el que anomenem descentrament, és a dir, la capacitat de destriar allò que és del món de les vivències subjectives i allò que és del món exterior, de la realitat objectiva. El pensament operatiu inicia un procés cada cop més evolucionat en aquest sentit fins arribar a permetre als nens accedir al pensament abstracte a finals del cicle superior de l'EGB.

He emmarcat fins ara el què és la Pràctica Psicomotriu i el que aquesta persegueix al treballar amb els nens i nenes. Cal que parli ara una mica de quines **estratègies** es segueixen per aconseguir aquests objectius. La veritat és que es fa una mica difícil explicitar aquest "com" sobretot per l'amplitud del seu contingut, a part de que aquests objectius no sols els treballem a les sessions de psicomotricitat sinó que els tenim presents en el nostre disseny pedagògic global.

Resumint a grans trets, podríem dir que es tracta de dos nivells d'intervenció que podem definir com dos sistemes: un **sistema d'accions** i un **sistema d'actituds**. El sistema d'accions té que veure amb les intervencions que fem a la sala per modificar les situacions que en ella es produeixen i dirigir-les cap a situacions més riques, més evolucionades, que permetin millor la vivència del plaer a partir del moviment, la comunicació i l'expressió creativa de les capacitats de cadascú, a la vegada que afavoreixin el descentrament i per tant l'aparició d'un pensament cada vegada més evolucionat. Aquestes modificacions afecten, per exemple, la distribució de l'espai, el

que en diem l'espacialització per donar claredat al nen en la seva activitat, l'aportació o eliminació de diferents materials, l'organització del temps, les verbalitzacions sobre les accions dels nens, amb l'important component de reconeixement que aquestes tenen, la canalització de situacions agressives, la provocació davant de manifestacions d'inhibició, en una paraula, totes aquelles intervencions que d'alguna forma estableixen diferenciacions en les accions dels nens de manera que aquestes es tornin més estructurades, s'afavoreixi la comunicació i la seva expressió d'una forma cada cop més matisada i creativa.

El sistema d'actituds és més complex perquè ja no es tracta tan sols d'una tècnica que es pot adquirir amb l'experiència pràctica, com serien els elements del sistema d'accions, sinó que te molt més que veure amb una manera de ser davant del nen, i de la vida en general, i que es concreta, molt a grans trets, en la capacitat d'escolta del nen, en oferir-li un marc de seguretat, física i emocional, i de llei, i en la capacitat de situar-se dissimètricament davant d'ell.

La capacitat d'escolta no fa referència tan sols a escoltar des del punt de vista usual sinó que implica estar a l'aguait de tot el que ens arriba del nen de la seva expressivitat somàtica, tal i com la definíem en un altre moment d'aquest document. Hi ha moltes vegades que els nens no parlen i en canvi t'estan dient moltes coses amb la seva mirada, amb la seva postura, amb el seu silenci, amb la seva gestualitat, amb la manera com juguen amb un objecte, amb la manera com es relacionen amb els altres o amb l'adult, i podríem continuar fent una llista llarguíssima d'elements que entren dins d'aquesta altra manera d'escoltar.

La seguretat i la llei són elements indispensables perquè el nen pugui expressar-se i comunicar-se. En un medi on la llei, que no hem de confondre en absolut amb l'autoritarisme, no estigui ben establerta difícilment el nen i nenes s'hi podran trobar a gust, bé perquè el rol de llei l'haurà assumit un nen o nena o un subgrup del grup, i aleshores es produirà un despotisme que no permetrà el creixement de tots els components, o bé perquè els nens no trobaran els seus límits i per tant es perderan en les seves accions. Aquesta claredat amb la llei té molt que veure també amb la seguretat, una seguretat d'entrada física en la que tothom sap que serà respectat com a persona i una seguretat afectiva que vindrà determinada per l'acolliment dels diferents estats emocionals pels que passa cadascú.

La disimetria és un concepte una mica més complex que te que veure amb el fet de que el psicomotricista, atent a l'expressivitat del nen es situa davant d'aquesta de manera que no l'accentua sinó que li dona un mirall perquè aquest la pugui portar al pla de la consciència. En resum podríem dir, que juntament amb aquesta capacitat disimètrica, de donar seguretat i oferir un marc de llei, i l'escolta del nen, posant-nos fora de la seva acció però copsant el sentit profund d'aquesta acció i intervenint-hi d'unes formes determinades, establím amb el nen el que s'anomena una relació empàtica que és la relació per excel·lència que permet als nens i nenes créixer personalment havent-se manifestat espontàniament en un marc de comunicació significativa. Així d'entrada sembla quelcom força senzill, però la veritat és que això és un objectiu a assolir amb tots els nens, que si bé no solen manifestar actituds patològiques si poden, i en totes les classes n'hi trobem, manifestar diferents graus d'agressivitat, d'inhibició, de gelosia, de competitivitat, d'apatia, ...

Es fa necessari, potser, matisar en aquest moment que per ser un/a psicomotricista en PràcticaPsicomotriu, encara que sigui a nivell educatiu, cal una formació específica per treballar aquestes capacitats d'intervenir, sobretot pel que fa referència al sistema d'actituds. Usualment aquesta formació dura un any i consta de tres-centes hores de treball distribuïdes, més o menys en parts iguals, en activitats de formació teòrica, de formació personal en la que l'alumne es situa dintre d'una sala de psicomotricitat amb els mateixos materials que fan servir els nens, i en activitats de formació pràctica observant el treball d'altres psicomotricistes amb

experiència i fent les pràctiques autònomes personals amb grups de nens. No és casual que en el nostre Equip de Parvulari i Cicle Inicial, de sis mestres, quatre tenim aquesta formació en la PràcticaPsicomotriu Educativa.

Vàrem escollir aquest tipus de psicomotricitat perquè la nostra experiència pedagògica amb els nens ens va portar a la necessitat de contemplar aquesta totalitat de la que es fa ressò en la PràcticaPsicomotriu. Va ser molt curiós, i molt apassionant, veure com la nostra evolució pedagògica s'anava entroncant cada vegada més amb el disseny d'aquest plantejament psicomotriu, teoritzat per en Bernard Aucouturier i transmès a Barcelona per en Katy Homar i Josep Rota, que són els formadors de l'Escola Municipal de Psicomotricitat de l'Ajuntament de Barcelona, dintre de l'Escola Municipal d'Expressió.

També, vàrem escollir aquest tipus de psicomotricitat tenint en compte que el nen ve d'una evolució, des del naixement fins al moment en que l'escola l'acull, caracteritzada per tots els elements que vaig explicitar en la primera part d'aquest document escrit, per tant no podem pensar en un tipus de plantejament que no tingui en compte l'expressivitat somàtica del nen i la importància que en ella hi juga, així com en el seu desenvolupament global, el cos en moviment i les relacions que estableix amb els objectes i els altres, que ens donaran la mesura del seu nivell de comunicació i de les dificultats o interferències que en ella s'hi puguin establir.

Nosaltres vàrem veure que situantnos davant del nen i fent intervencions aïllades que només potenciessin aspectes parcials de la seva educació no assolíem els resultats esperats inicialment, que sempre ens quedàvem curts i a la vegada molt insatisfets al veure que no aconseguíem els nostres objectius i que els nens no acabaven d'encaixar amb els nostres plantejaments tot i l'esforç que hi posaven perquè allò que fèiem els motivés. I era lògic que així succeís perquè pensàvem que podíem donar sortida a les necessitats dels nens (afectives i socials, motrius i cognitives) de forma sectorial i amb una idea de fons, a més a més, de que l'èmfasi calia posar-lo en els aspectes cognitius. Afortunadament el nostre pensament va anar evolucionant de mica en mica i avui veiem superades aquestes contradiccions i hem trobat la nostra manera concreta de plantejar-nos l'activitat psicopedagògica, que no està acabada, ni és la única, ni és la millor, però que de moment va donant explicacions i alternatives als dubtes i inquietuds que ens plantejem³.

M'agradaria parlar-vos una mica dels elements més pràctics i organitzatius de la nostra concreció d'aquesta línia psicomotriu. En principi cal dir que aquest plantejament forma part del Projecte Educatiu del nostre Equip de Mestres de Parvulari i Cicle Inicial i el fet

³ Per més informació al respecte us adreço a un article que vaig escriure per una revista italiana de la PràcticaPsicomotriu en el que parlo de la Coherència Educativa dintre de l'escola a partir de la connexió del nostre sistema pedagògic fonamentat en la Pedagogia de la Diversitat i la Pedagogia dels Racons i els plantejaments de la PràcticaPsicomotriu.

d'haver estat acceptat per la resta de l'Escola li fa formar part del Projecte Educatiu del Centre. Això va permetre que s'acceptés i entengués la tasca de l'educació especial com un plantejament preventiu que calia fer en els primers anys de l'escolarització i per tant la persona anomenada per fer aquestes funcions quedava adscrita a aquest cicle com a persona de reforç en aquest camp. Això ens permet, a la pràctica, disposar de sis persones per cinc classes i que aquesta persona passi un matí per cadascuna de les classes de manera que es puguin fer dos grups partits per anar a la sala de psicomotricitat, que és força petita, amb un nombre més reduït de nens.

Usualment el/la mestre/a tutor/a se'n va a la sala amb mig grup mentre l'altre mig es queda a la classe amb la persona de reforç i després s'intercanvien, si resulta que la persona de reforç té la formació en pràcticapsicomotriu; en cas contrari torna a ser el tutor/a el que se n'encarrega de fer l'altra sessió amb la resta de la classe. Aquesta situació ens permet, no tan sols poder distribuir els grups en dos subgrups amb la qual cosa les sessions de psicomotricitat són molt més factibles i les sessions pedagògiques ofereixen noves possibilitats, sinó que també ens permet fer un cicle evolutiu dels cursos que comença a parvulari mantenint la tutoria del mateix grup a P4 i a P5, després assumint la feina de reforç i al següent curs mantenir la tutoria de primer i segon d'EGB, de tal manera que, teòricament i si no hi ha cap entrebanc entremig, com sols ser el canvi d'algun membre de l'Equip, en cinc anys podem conèixer i treballar en tots els nivells del Cicle i conèixer a fons les característiques dels nens i nenes d'aquestes edats.

Les classes de P3 i P4 fan les sessions conjuntament amb tot el grup, amb les dues persones corresponents, perquè veiem que els nanos encara són força petits i la sala no se'ls hi queda petita; també pel fet de que actualment són cursos poc nombrosos. La classe de P4 fa dues sessions setmanals i la resta només una.

L'organització interna de les sessions, deixant de banda els dos moments de canviar-se de roba per anar a la sala i al tornar-ne, es distribueixen en tres grans blocs: un primer moment de posta en comú, que anomenem ritual d'entrada, que és el moment en que es recorden les normes de funcionament o les petites variants que es puguin presentar en les diferents sessions; el desenvolupament de la sessió, i un ritual de sortida, una nova posta en comú que serveix per establir el distanciament necessari entre les vivències de la sala de psicomotricitat i la continuació de l'activitat pedagògica.

Aquest distanciament sols tenir dos moments, un primer en el que es fa un treball de representació, ja sigui a través del dibuix, de la pintura, del modelatge, o de les fustes de construcció, i un segon en el que es fa una verbalització sobre el que s'ha viscut a la sessió, o en el que s'explica un conte, per exemple. Estem parlant de la nostra concreció, que no ha de ser exactament igual que la de la resta d'escoles que fan aquest tipus de pràcticapsicomotriu; cadascú l'adapta a les seves pròpies peculiaritats.

Per poder parlar del desenvolupament de la sessió cal contemplar abans la distribució de l'espai de la sala. Aquesta distribució obeeix a la configuració de tres espais diferenciats a nivell teòric: l'espai sensorio-motriu, o del moviment pròpiament dit, l'espai simbòlic i l'espai de la representació. En el nostre cas concret en l'espai sensorio-motriu tenim instal·lades unes espatlles, una escala horitzontal, una corda de mariner, un mirall i després situem de diverses maneres un banc suec, usualment com a element de deslliçament o equilibri, i diverses colxonetes i matalassos. En

l'espai simbòlic hi tenim coixins de diversos tamanys i formes, robes variades i cordes, fonamentalment. En l'espai de la representació hi tenim les fustes de construcció, encara que en altres llocs hi tenen pissarres i altres materials que faciliten les tasques concretes de representació.

Deia que aquest és un disseny teòric de l'espai perquè a la pràctica l'espai sensorio-motriu i simbòlic queden força interrelacionats, no així l'espai de la representació que queda molt emmarcat específicament i amb aquesta exclusiva funció.

Com més petits són els nens que estan jugant a la sala de psicomotricitat més obertes són les consignes per actuar, podríem dir que pràcticament només existeixen les normes de respecte dels materials i dels companys i els nens poden actuar lliure i espontàniament, sense oblidar que, evidentment, el/la psicomotricista intervindrà segons el sistema d'accions i d'actituds que abans he especificat, per tal de potenciar l'evolució dels nens i nenes envers els objectius generals proposats, però a partir de les produccions espontànies d'aquests.

A mida que els nens es van fent grans, pensem en un P5 una mica evolucionat, el psicomotricista comença a introduir unes seqüències en el desenvolupament de les sessions. Partim d'un treball sobre la destrucció i la reconstrucció, l'oposició, els contrastos en aquesta activitat d'oposició, per passar després a l'experimentació sensorio-motriu amb la variació i enriquiment dels espais i les dificultats, que pot derivar o no cap un joc simbòlic més o menys estructurat, per acabar amb un treball de representació, usualment amb les fustes de construcció. Entremig és possible que s'hagi fet un treball de continuar jugant en silenci i en algun moment potser s'haurà demanat la immobilització de l'acció, amb la conscienciació de la postura, el to, l'estat general del cos, etcètera. En aquest cas és possible que a l'hora de la verbalització del ritual de sortida, o en el treball de representació, es demani alguna reproducció de la situació d'immobilitat.

Ja a segon d'EGB es poden anar introduint sessions amb materials més monogràfics o amb circuits més elaborats a la vegada que els treballs de representació es van tornant cada vegada més analítics.

Dins de les activitats de destrucció i reconstrucció es treballa la pulsio agressiva que cada nen ha anat elaborant inconscientment a partir de moltes vivències diferents en l'itinerari de la seva història personal i que a la sala de psicomotricitat pot manifestar a través del joc i per tant, en un marc de seguretat i llei, la pot desculpabilitzar. En l'activitat d'oposició, aquesta pulsio, tal i com comentava abans, es matisa, va prenen un cos conscient i per tant ajuda al nen a descentrar-se d'aquesta, de nou en una situació totalment lúdica. En les activitats sensorio-motrius⁴ els nens experimenten amb el salt, la caiguda, el deslliçament, el balanceig, el volteig, l'equilibri, la carrera, les posicions estàtiques, els diferents contrastos de fort i fluix, alt i baix, a dalt i a sota, etcètera.

És, dins d'aquestes activitats sensorio-motrius, a on el nen retrobarà la vivència del plaer que abans he anomenat, que el connectarà amb vivències profundes viscudes en

⁴ Cal matisar que en un primer moment d'aquesta fase de moviment podem parlar del que serien els jocs de seguretat profunda, que d'alguna manera són jocs més primaris i l'antesala dels jocs sensorio-motrius.

els primers mesos de la seva vida. Si aquelles van ser plaenteres es produirà un reforçament en la seva estructuració corporal; si van ser desplaenteres serà un canal, un camí obert per integrar-les en una nova dimensió i per tant ajudaran a la seva reestructuració corporal. Són les activitats que, a més d'aquesta estructuració i/o reestructuració corporal, a més de tota l'experimentació a la que he fet referència, faran aflorar les emocions que després es manifestaran en l'expressió simbòlica.

En les activitats simbòliques tindrà, doncs, una nova oportunitat per portar al món de la simbolització vivències de tipus emocional, representacions de rols parentals que els ajuden a identificar-se i a diferenciar-se, posen en funcionament tot el seu món imaginari en un marc lúdic, segur, que els hi permet anar destriant allò que és fruit de les seves projeccions afectives i del que pertany a la realitat, diguem-ne, objectiva.

Totes aquestes activitats afavoreixen que el nen expressi les seves vivències més profundes, marcades per la seva història personal. El marc de seguretat i llei afavoreix que aquesta expressió es pugui donar d'una forma agradable, desculpabilitzadora, i que per tant pugui esdevenir una expressió creativa, peculiar de cada nen i nena. La manera d'intervenir del psicomotricista fa que es potenciï també la comunicació. L'espai i el temps per la representació ajuden al nen a descentrar-se, perquè per construir amb el tipus de fustes que nosaltres utilitzem a la sala cal situar-se d'alguna manera fora de si mateix, tot i que sempre, en major o menor grau, hi ha una projecció afectiva en el desenvolupament de la construcció. Com podeu veure, poc a poc, es van reafirmant els objectius que estaven proposats inicialment.

Penso, com activitat que complementi aquesta informació, a part de la posta en comú que farem d'aquest document en les properes trobades de pares i mares que tindrem, que seria interessant observar unes quantes diapositives en les que es veiessin situacions de les que estem parlant però amb els seus protagonistes en acció. Recopilaré algunes d'aquestes diapositives i en una de les reunions les veurem i comentarem.

M'agradaria cloure aquest escrit emmarcant, a grans trets, cap on ens porta la realització d'aquesta Pràctica Psicomotriu. Penso que són tres els nivells d'incidència d'aquest plantejament: en vers els nens, en vers l'escola i la pedagogia en general, i en vers a nosaltres mateixos, d'entrada als mestres/psicomotricistes, però també a vosaltres com a pares/mares. En vers el nen i nena perquè ens porta a una relació empàtica de la que parlàvem abans que ens permet, amb el temps i l'experiència, copsar el sentit profund de les seves necessitats i per tant mitjançant estratègies determinades, i definides aquí a grans trets, poder incidir-hi de forma significativa ajudant-los a créixer d'una manera equilibrada i integral, facilitant l'estructuració cada vegada més matisada de la seva imatge corporal, amb el que això suposa de diferenciació, que ens porta a l'evolució en la seva capacitat de descentrar-se.

En vers l'escola i la pedagogia en general perquè ens ha ajudat a fer un disseny molt més acurat de la Coherència Educativa a partir dels lligams dels principis psicomotrius i els principis pedagògics. En vers a nosaltres mateixos com a mestres/psicomotricistes perquè ens porta cada vegada més, a partir de la formació i de l'experiència amb els nens, a una manera d'estar i de ser en el món, que transcendeix molt més enllà de l'activitat professional, i en vers a vosaltres com a pares/mares perquè ens està possibilitant un canal de comunicació que afavoreix el coneixement mutu dels vostres

fills/es a la vegada que una relació família-escola sense la qual el procés educatiu es veu mancat d'un element indispensable.

Tinc algunes dubtes, de moment, sobretot fins que vosaltres em comenteu el que us ha semblat el contingut d'aquest escrit, de que aquesta informació us sigui prou significativa, o be perquè sigui poc clara, o be perquè sigui massa complexa pel nivell d'informació anterior que tingueu, o per alguna altra raó que en aquest moment no se m'acudeix. Per això, també, em va semblar oportú dividir aquest document en dues parts perquè la seva lectura us fos més assequible i fins i tot poguéssim fer la posta en comú separant-los inicialment.

Malgrat tot us puc ben assegurar que ho he fet amb molta il·lusió, i no menys esforç, perquè tinc veritables ganes de que coneixeu a fons els diferents aspectes de l'escolarització dels vostres fills i filles, que és una manera d'assegurar la confiança necessària que vosaltres heu de dipositar en l'escola a la vegada que és el camí perquè junts puguem contrastar com veieu aquesta escolarització ja que tindreu molts més elements de judici que no pas els simples comentaris que es fan en una conversa banal en una botiga del barri. A més a més, ha sigut per mi un repte l'intentar cercar una manera entenedora d'explicar allò que faig a la pràctica, sustentat per tota una teoria que evoluciona dia a dia i que parteix de conceptualitzacions força complexes.

Tercera part: annex

Aprofitaré tota aquesta informació perquè ens serveixi de base conceptual al tipus d'informe individual dels vostres fills/es que he pensat elaborar per aquest primer trimestre de parvulari cinc anys. Aquest informe, tal i com em sembla que ja us havia comentat, farà referència al desenvolupament de l'activitat dels vostresnanos dintre de la sala de psicomotricitat.

Com que vosaltres no sou especialistes en aquest camp no us especificaré el contingut de cadascun dels apartats que faré servir per l'anàlisi, sinó tan sols la síntesi dels elements més significatius, tenint en compte que el meu interès no radica tant en el resultat del moment present sinó més aviat en l'evolució que cada nen/a ha manifestat des de que va començar la seva escolarització. En aquest sentit l'informe intentarà reflexar aquesta evolució, que és el tipus d'avaluació que a nosaltres ens sembla més significativa.

De totes maneres, perquè us feu una mica el càrrec de com elaboraré aquesta síntesi puc dir-vos que tindrè en compte aspectes com l'ocupació de l'espai, l'ocupació del temps, la relació amb els materials, les actituds personals, les capacitats, les verbalitzacions, la relació amb sí mateix, la relació amb els altres companys/es i la relació amb l'adult, emmarcats dintre de l'activitat motriu, simbòlica i de representació.

La síntesi que redactaré en funció de tot això quedarà concretada en els següents punts:

- . una primera part curteta d'introducció amb les característiques evolutives generals més significatives
- . de quina manera ocupen l'espai i el temps a la sala
- . quina és la seva actitud postural i tònica
- . la seva expressió motriu; actituds i aptituds
- . la seva expressió simbòlica

- . el tipus de relació que estableixen
- . actituds i aptituds davant de les activitats de construcció amb les fustes
- . valoració general final (nivell de descentrament i algunes ressenyes de relació amb els aprenentatges)

Espero que realment aquest informe us sigui significatiu, encara que entenc que és una mica més complex que els altres, i que us serveixi per conèixer millor als vostres fills i filles, a la vegada que ens permeti obrir camins per parlar d'ells i elles.

Carles Parellada, mestre i psicomotricista, membre de l'Equip de Mestres de Parvulari i Cicle Inicial de l'Escola Pública "Els Convents" de Martorell
Esparreguera a 31 de Desembre de 1991